

UDK: 811.163.42'32:81'36:27-23BIBL
Izvorni znanstveni rad
Prihvaćen za tisak: 17. listopada 2012.

Adriana Tomašić
Zagreb
adtomasi18@gmail.com

Mirela Brkić
Tehnička škola Daruvar
mirela.brkic1@skole.hr

Udio vrsta hrvatskih riječi u sva četiri kanonska evanđelja

U ovome se radu istražuje čestota nekih leksičkih obilježja građe četiriju evanđelja u prijevodu Duda, Fućak (2002). Najprije se uspoređuje broj i udio pojavnica i natuknica tradicionalnih deset vrsta riječi. Na temelju tako podijeljenih riječi uspoređuje se broj i udio samoznačnica i suznačnica te promjenljivih i nepromjenljivih riječi. Iako se uspoređuju sva evanđelja jedna s drugima, posebna se pozornost pridaje sličnostima sinoptičkih evanđelja i razlici prema Ivanovu evanđelju. Na kraju se rezultati uspoređuju s navedenim obilježjima u dvije i četiri tisuće najčešćih riječi prema Čestotniku, koji pokazuju neočekivanu sličnost u promjenljivosti sa svim evanđeljima, a u samoznačnosti sa sinoptičkim evanđeljima. Pokazuje se da je rječnik svih evanđelja po mnogim istraženim čestotnim mjerama izrazito jednostavan, a po njima je Evanđelje po Ivanu uglavnom još jednostavnije od sinoptičkih.

1. Uvod

Evanđelja su prve četiri od 27 knjiga Novoga zavjeta, najprevođenijega dijela Biblije, zbirke povijesnih isprava i književnoga djela izvorne i neprolazne umjetničke snage, koja pripada zajedničkoj kulturi čovječanstva. Prijevodi cijele Biblije, a posebno evanđelja, vrlo su bitni tekstovi hrvatskoga jezika i hrvatske kulture, iako nisu izvorno hrvatski.

Četiri evanđelja koja je kršćanska crkva uvrstila u kanon Novoga zavjeta, a tradicija ih pripisuje apostolima i njihovim učenicima — Mateju,

Marku, Luki i Ivanu, povijesni su dokumenti na kojima se temelji kršćanstvo, nadahnuti i vjerodostojni tekstovi koji svjedoče o Isusu, njegovu poslanju i učenju, prikazuju ga kao Spasitelja i Mesiju. Kršćanima su to vjerski tekstovi. Evanđelje je *dobra vijest* (prema grčkoj riječi koja znači *blaga vijest, dobra vijest, radosna vijest*) o iskupljenju od grijeha i pomirbi s Bogom preko žrtve Isusa Krista, sina Božjega, što je i temeljna poruka kršćanstva (Duda 2001). Čitajući ova evanđelja usporedno, jedno do drugoga, može se uočiti koliko su slična i kako se međusobno nadopunjuju, pojašnjavaju i međusobno potvrđuju istinitost opisanih događaja bez bitnih proturječnosti. Naime, svako evanđelje ima svoju posebnu namjenu i ciljnu skupinu (Duda 2001). Najstarije od četiri evanđelja Markovo, nastalo prije 70. godine 1. stoljeća, u posebnom je odnosu s vjerovjesničkim propovijedima u Rimu. Iduće je Matejevo evanđelje, pisano prvotno aramejski, namijenjeno je poglavito starokršćanskoj zajednici jeruzalemskoga kruga. Iza njega je nastalo Lukino evanđelje usmjereno na helenističko okružje antiohijskih kršćana. Najmlađe je Ivanovo evanđelje (nastalo potkraj 1. stoljeća), ono je najvrjednije u književnomu smislu. Uz četiri kanonska evanđelja postojao je veći broj apokrifnih, npr. Petrovo, Jakovljevo, Tomino.

1.1. Sinoptička evanđelja i Ivanovo evanđelje

Prva tri evanđelja sadrže znatan dio istovjetne građe, dok je Ivanovo evanđelje drukčije po svojem pristupu. Zbog međusobnih su sličnosti prva tri evanđelja nazvana *sinoptičkima*, od grčkih izraza *syn* ‘zajedno’ i *opsis* ‘pogled’, u slobodnome prijevodu zajednički pogled (Duda 2001), a Ivanovo evanđelje zbog tematskih, stilskih i jezičnih različitosti ne pripada među njih.

Posebno zbog velikih sličnosti, nastanak sinoptičkih evanđelja dugo je tumačen korištenjem zajedničkih izvora, a tek se od 18. st. počinje istraživati njihova međusobna literarna ovisnost. U biblijskoj znanosti danas se teorija o dvama izvorima smatra najprihvatljivijim objašnjenjem nastanka sinoptičkih evanđelja: prvi je i glavni izvor za nastanak novijih sinoptičkih evanđelja bio Marko, a drugi se označava početnim slovom njemačke riječi za izvor (*Quelle*) — Q. Koristeći se tim dvama izvorima, Matej i Luka preuzeli su i u svoja djela ugradili velik dio građe iz Markova evanđelja, Matej puno više od Luke. Uz svoje vlastite, usmene ili pisane izvore, Matej i Luka stvorili su prepoznatljiva djela u književnome i teološkome smislu (Duda 2001).

Sličnosti sinoptičkih evanđelja — Sva tri sinoptička evanđelista usmjerila su se na Isusov ljudski život i njegovo djelovanje među ljudima, a glavna im je tema zajednička, Isusov navještaj blizine Božjega kraljevstva, dok je

Ivanu glavna tema vječni život, najviše je usmjeren na slavu Sina Božjega koji postoji oduvijek, prije svijeta i na nebu je proslavljen.

Sinoptičarima je zajednička i opća shema po kojoj je prikazano to Isusovo djelovanje: 1. Isusovo krštenje na Jordanu i njegova kušnja u pustinji, 2. Isusovo djelovanje u Galileji s kraćim izletima u poganske krajeve, 3. Isusov put u Jeruzalem potaknut slavljem židovskoga blagdana Pashe, 4. Isusova muka, smrt i uskrsnuće.

Razlike među sinoptičkim evanđeljima — Uz spomenute sličnosti sinoptičkih evanđelja postoje i neke bitne razlike. Jedna je opseg teksta. Lukino i Matejevo evanđelje imaju gotovo dvostruko više teksta od Markova. Od nekih 660 redaka Markova evanđelja više od njih 600 nalaze se i kod Mateja, dok ih je Luka preuzeo oko 350. Kad se odvoji taj dio teksta, prepoznaje se još jedan blok od nekih 250 redaka teksta koji je zajednički Mateju i Luki, ali se ni njegovi dijelovi ne nalaze kod Marka. Nadalje, i Matej i Luka imaju još jedan dio teksta koji se nalazi samo u njihovim evanđeljima. Dok Marko svoje pripovijedanje započinje Isusovim javnim nastupom u odrasloj dobi, Matej i Luka počinju Isusovim rodoslovljem, začecem, rođenjem i djetinjstvom kako bi protumačili njegovo poslanje. Osim što su spomenutu četverodijelnu shemu bitno proširili, autori mlađih sinoptičkih evanđelja drugačije su oblikovali građu (Duda 2001): Matej to čini stvarajući od kraćih Isusovih riječi i izreka povećane govorne cjeline, među kojima je najpoznatiji Govor na gori (Mt 5–7), a Luka obogativši vlastitim teološkim motivima izvješće o Isusovu putu u Jeruzalem (Lk 9,52–19,27).

1.2. Svrha rada

U ovome se radu istražuju brojčana obilježja nekih kategorija riječi na građi četiriju evanđelja u prijevodu Duda, Fućak (Jeruzalemska Biblija). Jedna su kategorija tradicionalne vrste riječi u svim evanđeljima. Broj, a posebno udio vrsta riječi može biti pokazatelj njihove važnosti i zastupljenosti u tekstu, što su V. Baričević i M. Kekelj (2009) napravile u usporedbi dvaju evanđelja: Lukina kao najduljega sinoptičkoga i Ivanova kao jedinoga nesinoptičkoga evanđelja. U ovom se radu u proučavanje vrsta riječi u evanđeljima uvode podatci iz građe dvaju preostalih evanđelja na temelju istraživanja M. Brkić (2010) i A. Tomašić (2011). Za svaku vrstu riječi brojat će se njezine pojavnice (ponavljanje iste riječi u tekstu) i natuknice (svaka riječ predstavljena svojim osnovnim oblikom). Analizom odnosa natuknica i pojava dobivati će se uvid u rječničku raznolikost evanđelja i jedan od pokazatelja njihove leksičke jednostavnosti.

Istražit će se i odnosi dviju dvojčanih podjela vrsta riječi u hrvatskome: promjenljivost prema morfološkim obilježjima (fleksija) i samoznačnost — samoznačnim je riječima bitan dio sadržaja izvanjezična stvarnost, dok je

suznačnim glavna uloga uspostavljanje odnosa među drugim riječima u rečenici. U skupinu samoznačnih riječi ubrajaju se: imenice, glagoli, pridjevi, brojevi, prilozi i uzvici, a suznačnih: veznici, prijedlozi, zamjenice i čestice (Jelaska 2010).

S jedne će se strane tako pokušati dobiti jezikoslovne spoznaje o zastupljenosti pojedinih jezičnih kategorija u hrvatskim tekstovima, a s druge će se pokušati vidjeti jesu li četiri evanđelja u hrvatskomu prijevodu, posebno sinoptička prema Ivanovu, različita i po proučavanim jezičnim značajkama. U ovomu se radu polazi od pretpostavke da će se posebnost Ivanova prijevoda očitovati i u različitosti nekih od rezultata u odnosu na sinoptičare. Pretpostavlja se da će sinoptička evanđelja međusobno biti sličnija u zastupljenosti samoznačnih riječi jer je to semantička kategorija, a da će morfološka kategorija promjenljivosti među vrstama riječi biti sličnija. Očekuje se i da će sinoptička evanđelja biti međusobno sličnija po udjelu zamjenica i pridjeva nego svako od njih s Ivanovim evanđeljem.

1.3. Građa

Trenutno je u djelatnoj uporabi nekoliko prijevoda Biblije. Građa su ovoga rada četiri evanđelja Novoga zavjeta u prijevodu B. Dude i J. Fućaka, koji je prvi put tiskan 1973. Za obradu je posužila računalna inačica koja se nalazi na mrežnoj stranici (www.ks.hr/biblija.php). *Biblija On-Line* dio je računalnoga programskoga paketa BIBLIJA 3 s *interaktivnom konkordancijom za računala* (2002), čiji su autori M. Essert i A. Katalenić. Svako pojedino evanđelje bilo je obrađeno u opsežnijim radovima: Ivanovo evanđelje obrađila je V. Baričević (2008), Lukino M. Kekelj (2009), Markovo M. Brkić (2010), a Matejevo A. Tomašić (2011).

1.4. Način rada

Iz računalnoga teksta svakoga evanđelja izostavljeni su podnaslovi i brojevi odlomaka, citati aramejskoga i hebrejskoga izvornika. Uključena su, međutim, vlastita imena, što uglavnom nije slučaj u morfološkom proučavanju korpusa (npr. Fuček 2005), budući da je njihova uključenost, a time i gramatička obilježja, bitno određena temom, tj. slučajem. U manjoj građi ona mogu bitno mijenjati podatke, npr. udio roda (v. Tomašić 2012). Sve riječi istoga izraza, različnice, zajedno s pripadajućim brojem pojava (o nazivima v. Jelaska 2005) izdvojene su informatičkim programom za obradu riječi *Concapp; Concordance and Word Profiler For Windows Operating Systems*, koji prepoznaje riječ kao prostor između dviju bjelina u tekstu. Potom su različnice ručno svrstane pod svoju natuknicu (osnovni, citatni, rječnički ili kanonski oblik) i raspoređene prema vrsti riječi kojoj pripadaju, uz pro-

vjeru u *Rječniku hrvatskoga jezika* (Anić 1998). Istraživački se dio ovoga rada oslanjao na metode i postupke prethodnih radova radi lakše usporedbe i provjere rezultata.

2. Usporedba kanonskih evanđelja

U svim radovima brojale su se i pojavnice i natuknice. Oba su broja jezikoslovno važna jer u međuodnosu pokazuju koliko je potrebno znati različitih riječi da bi ga se razumjelo.

Pojavnice — Najveći broj pojavnica ima Lukino evanđelje: 18 324, a najmanji Markovo: 10 595. Matejevo evanđelje sadrži 16 905, a Ivanovo 14 226 pojavnica. Usporede li se sinoptička evanđelja, Markovo evanđelje, predložak Lukina i Matejeva evanđelja, iznosi 57,82% Lukina, odnosno 62,67% Markova evanđelja.

Natuknice — Očekivano najveći broj natuknica ima Lukino evanđelje: 2 622 natuknice. Matejevo evanđelje ima 2 227. Markovo evanđelje sadrži 1 713 natuknica, više nego Ivanovo koje ih ima samo 1 487, usprkos tomu što je Markovo kraće. Ivanovo evanđelje ima gotovo dvostruko manje natuknica od Lukina, iznosi 56,7% njegovih natuknica. Brojčani odnosi pojavnica i natuknica u evanđeljima navedeni su u tablici 1.

	Pojavnice	Natuknice	Udio natuknica u pojavnicama
Lukino evanđelje	18 326	2 622	14,31%
Matejevo evanđelje	16 905	2 227	13,17%
Markovo evanđelje	10 595	1 713	16,18%
Ivanovo evanđelje	14 226	1 487	10,45%

Tablica 1. Broj i udio pojavnica i natuknica u evanđeljima

Markovo evanđelje kao najkraće ističe se najvišim udjelom (16%) natuknica, što je šestina pojavnica, zahtijeva poznavanje većega broja različitih riječi u odnosu na pojavnice. Ivanovo evanđelje ima najmanji udio (10%) natuknica, različite riječi u njemu iznose desetinu broja pojavnica, iako nije najdulje. U nastavku rada redosljed će se ovisiti o veličini teksta, tj. pojavnicama, ne o redosljedu u Bibliji.

2.1. Vrste riječi

U ovomu se radu promatralo tradicionalnih deset vrsta riječi kako bi se nova građa mogla uspoređivati međusobno i s nekom od već istražene građe. Stoga se brojevi nisu uključili u druge vrste riječi, iako je upitno koliko su ravnopravna vrsta riječi budući da ih čine neke od ostalih devet (v. npr. Jelaska 2010, Marković 2012).

2.1.1. Pojavnice u sva četiri evanđelja

Pojavnice su iz obrađenih tekstova računalno izdvojene. Vrste riječi dijeljene su po broju poavnica uz svaku izdvojenu natuknicu ručno. Od ukupno 18324 poavnica *Lukina evanđelja* njih 4780 pripada glagolima, 3617 imenicama, 3620 zamjenicama, 970 pridjevima, 228 brojevima, 839 priložima, 1392 prijedlozima, 2296 veznicima, 96 uzvicima, a 486 česticama. Od ukupno 16905 poavnica *Matejeva evanđelja* njih 4172 pripada glagolima, 3519 imenicama, 3177 zamjenicama, 908 pridjevima, 254 brojevima, 1092 priložima, 1271 prijedlozima, 1934 veznicima, 112 uzvicima, a 466 česticama. Od ukupno 10595 poavnica *Markova evanđelja* njih 2809 pripada glagolima, 2006 imenicama, 1971 zamjenicama, 516 pridjevima, 147 brojevima, 650 priložima, 827 prijedlozima, 1401 veznicima, 10 uzvicima, a 258 česticama. Od ukupno 14226 poavnica *Ivanova evanđelja* njih 3383 pripada glagolima, 2670 imenicama, 3326 zamjenicama, 352 pridjevima, 157 brojevima, 654 priložima, 1270 prijedlozima, 1912 veznicima, 3 uzvicima, a 499 česticama. U tablici 2 navedeni su brojevi i postotni odnosi poavnica pojedinih vrsta riječi za svako evanđelje, a grafikon 1 donosi prikaz njihovih međusobnih udjela.

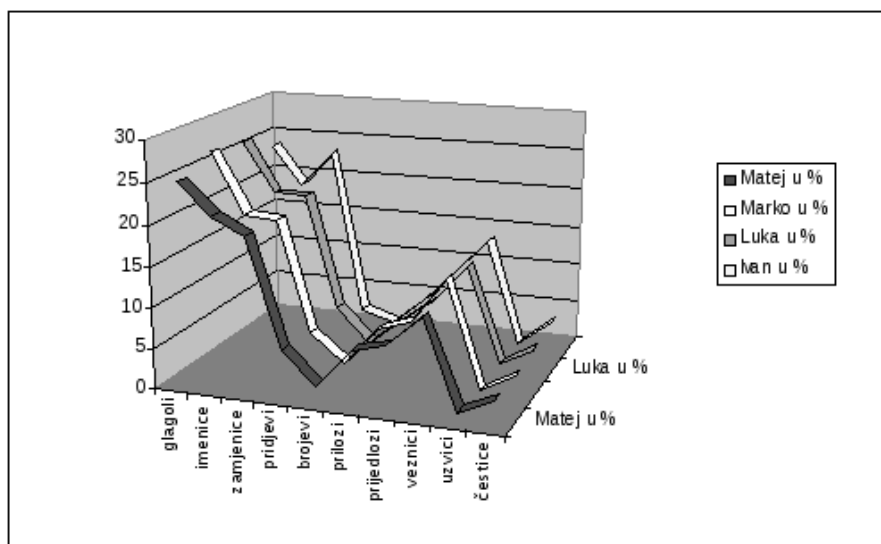
Vrste riječi	Luka	Matej	Marko	Ivan	Luka	Matej	Marko	Ivan
glagoli	4780	4172	2809	3383	26,10%	24,68%	26,50%	23,80%
imenice	3617	3519	2006	2670	19,70%	20,82%	18,93%	18,80%
zamjenice	3620	3177	1971	3326	19,80%	18,79%	18,60%	23,40%
pridjevi	970	908	516	352	5,30%	5,37%	4,80%	2,50%
brojevi	228	254	147	157	1,20%	1,50%	1,38%	1,10%
prilozi	839	1092	650	654	4,60%	6,46%	6,20%	4,60%
prijedlozi	1392	1271	827	1270	7,60%	7,52%	7,80%	8,90%
veznici	2296	1934	1401	1912	12,50%	11,44%	13,29%	13,40%
čestice	486	466	258	499	2,70%	2,76%	2,40%	3,50%
uzvici	96	112	10	3	0,50%	0,66%	0,10%	0,02%
UKUPNO	18324	16905	10595	14226	100%	100%	100%	100%

Tablica 2. Broj i udio poavnica vrsta riječi u evanđeljima

Među poavnicama vrsta riječi Markovo evanđelje ima najmanji broj gotovo u svakoj kategoriji, što se i očekivalo jer ima najmanje poavnica. U usporedbi s Ivanovim evanđeljem ima veći broj pridjeva i nešto uzvika. Ivanovo evanđelje ima zamjetno manje poavnica pridjeva i uzvika od svih sinoptičkih evanđelja, zamjenica ima više od dva sinoptička evanđelja, čestica više od svih sinoptičara, priloga i brojeva ima tek nešto više od Marka, dok prijedloga i veznika ima tek nešto manje od duljega Matejeva evanđelja.

Velika sličnost, u zaokruženim udjelima čak i podudarnost, poavnica vrsta riječi postoji između sinoptičkih evanđelja, podjednaki su udjeli (raz-

ličiti za 1–2%) glagola, imenica, pridjeva, brojeva, zamjenica, prijedloga i čestica. Prilična sličnost uočena je između Matejeva i Lukina evanđelja. Razlike koje jače djeluju postoje jedino kod vrsta riječi rjeđih od 7% jer je u njima 1% razlike sedmina, takva je razlika kod velikih vrsta riječi oko dvadesetine. U Ivanovu su evanđelju po udjelu pojavnica najzastupljeniji glagoli i zamjenice, imenice su na trećem mjestu, a slijede ih veznici. Grafikon 1 pokazuje općenitije sličnosti i razlike, zbog čitljivosti ispisano je samo ime prvoga (Mateja) i trećega (Luka) evanđelista, nije drugoga (Marka) i četvrtoga (Ivana).

Grafikon 1: Udio pojavnica vrsta riječi u evanđeljima

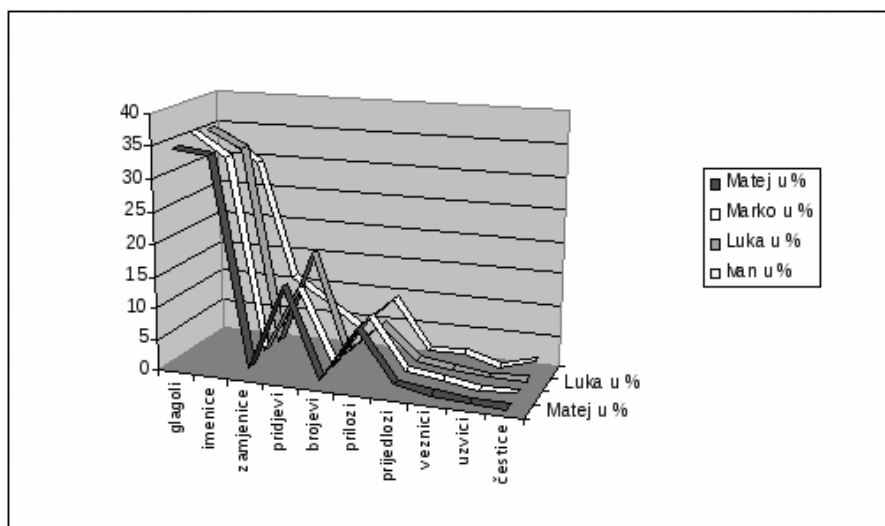
2.1.2. Natuknice pojedinih vrsta riječi

Osim u broju veznika u tri evanđelja, natuknice ni u jednoj vrsti riječi nisu imale posve isti broj ni udio. Od ukupno 2 622 natuknica iz *Lukina evanđelja* njih 934 pripada glagolima, 864 imenicama, 58 zamjenicama, 450 pridjevima, 42 brojevima, 181 prilozima, 43 prijedlozima, 25 veznicima, 10 uzvicima, a 15 česticama. Od ukupno 2 227 natuknica iz *Matejeva evanđelja* njih 770 pripada glagolima, 755 imenicama, 36 zamjenicama, 332 pridjevima, 28 brojevima, 218 prilozima, 42 prijedlozima, 24 veznicima, 12 uzvicima, a 10 česticama. Od ukupno 1 713 natuknica iz *Markova evanđelja* njih

618 pripada glagolima, 556 imenicama, 43 zamjenicama, 224 pridjevima, 26 brojevima, 170 priložima, 34 prijedlozima, 24 veznicima, 5 uzvicima, a 13 česticama. Od ukupno 1 487 natuknica iz *Ivanova evanđelja* njih 497 pripada glagolima, 438 imenicama, 168 zamjenicama, 116 pridjevima, 42 brojevima, 181 priložima, 23 prijedlozima, 24 veznicima, 2 uzvicima, a 25 česticama. Rezultati za natuknice evanđelja prikazuju se u tablici 3 i grafikonu 2.

Vrste riječi	Luka	Matej	Marko	Ivan	Luka	Matej	Marko	Ivan
glagoli	934	770	618	497	35,60%	34,57%	36,10%	33,4%
imenice	846	755	556	438	32,90%	33,90%	32,50%	29,50%
zamjenice	58	36	43	168	2,20%	1,62%	2,50%	11,30%
pridjevi	450	332	224	116	17,20%	14,91%	13,07%	7,80%
brojevi	42	28	26	58	1,60%	1,26%	1,52%	3,90%
prilozi	181	218	170	136	6,90%	9,79%	9,90%	9,20%
prijedlozi	43	42	34	23	1,60%	1,88%	1,98%	1,50%
veznici	25	24	24	24	1,00%	1,08%	1,40%	1,60%
čestice	15	10	13	25	0,60%	0,45%	0,75%	1,70%
uzvici	10	12	5	2	0,40%	0,54%	0,29%	0,10%
UKUPNO	2622	2227	1713	1487	100%	100%	100%	100%

Tablica 3. Broj i udio natuknica vrsta riječi u evanđeljima

Grafikon 2: Udio natuknica vrsta riječi u evanđeljima

U odnosu na ostala evanđelja, Lukino evanđelje prednjači brojem natuknica glagola, imenica i pridjeva, u ostalim je vrstama riječi prilično ujednačeno s Matejevim evanđeljem. U svim evanđeljima po broju natuknica prednjače glagoli. Slijede ih natuknice imenica. Pridjevima je najbrojnije Lukino evanđelje, a zamjenicama i brojevima Ivanovo. Određena odstupanja uočljiva su kod Ivana. U odnosu na sinoptička evanđelja, zamjenica i brojeva znatno je više, dok je udio pridjeva gotovo dvostruko manji. Grafikon 2 pokazuje da su razlike među evanđeljima u natuknicama primjetljivije od razlika u pojavnica.

2.2. Kategorija promjenljivosti

Promjenljive su riječi glagoli, imenice, zamjenice, pridjevi i brojevi, ostale su nepromjenljive. Kao što je rečeno, unutar tradicionalne vrste riječi nazvane brojevima, promjenljivi su svi redni brojevi, a unutar kategorije glavnih brojeva nisu svi članovi promjenljivi, no radi usporedbe s prethodnim istraživanjima te se riječi nisu izdvajale. Među natuknicama je brojeva vrlo malo (26, 28, 42, 58), većinom bi se trebali pridružiti pridjevima kojih je desetak puta više (osim kod Ivana). U odnosu na priloge, stupnjevanje dijela brojeva istoga glasovnog izraza sa srednjim rodnom pridjeva smatra se tvorbom (preoblikom) od pripadajućega stupnja pridjeva pa prilozi nisu smatrani (djelomično) promjenljivom vrstom.

Promjenljivih je pojava u Matejevu evanđelju 12030, u Markovu 7449, u Lukinu 14173, a u Ivanovu 9488. Promjenljivih je pak natuknica kod Mateja 1921, Marka 1467, Luke 2348, a Ivana 1277.

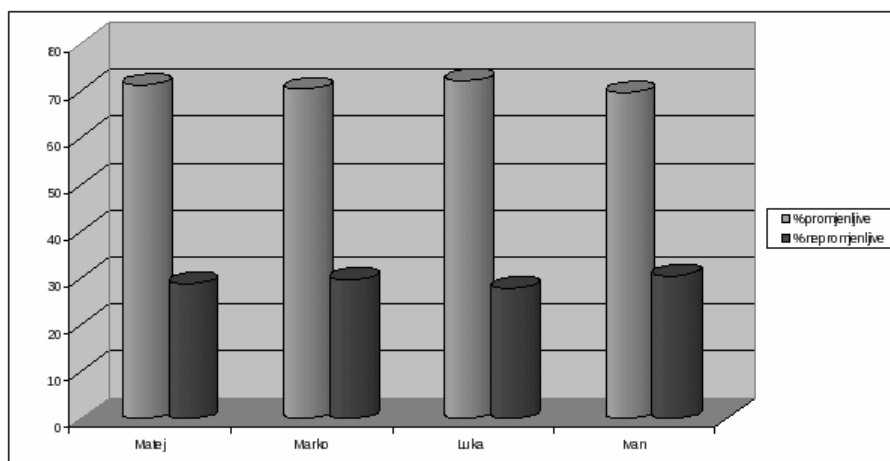
Nepromjenljivih je pojava u Matejevu evanđelju 4875, u Markovu 3146, u Lukinu 5109, a u Ivanovu 4338. Nepromjenljivih natuknica Matej broji 306, Marko 246, Luka 274, a Ivan 210. Rezultati su prikazani u tablici 4 i grafikonima 3 i 4.

	Luka	Matej	Marko	Ivan
Broj promjenljivih riječi	13215	12030	7449	9888
Broj nepromjenljivih riječi	5109	4875	3146	4338
Ukupno	18324	16905	10595	14226
Udio promjenljivih riječi	72,12%	71,16%	70,30%	69,50%
Udio nepromjenljivih riječi	27,88%	28,84%	29,70%	30,50%
Ukupno	100%	100%	100%	100%

Tablica 4. Broj i udio promjenljivosti pojava u evanđeljima

Kad se promotri udio promjenljivih riječi među pojavnicama u tablici 4, vidi se da je raspon među pojavnicama samo 2%. Luka ima 72%, Matej 71%, Marko i Ivan 70% promjenljivih riječi, ostalo su nepromjenljive. K tomu,

dva kraća evanđelja imaju jednak (zaokruženi) postotni udio, što znači da se Ivanovo ne izdvaja.

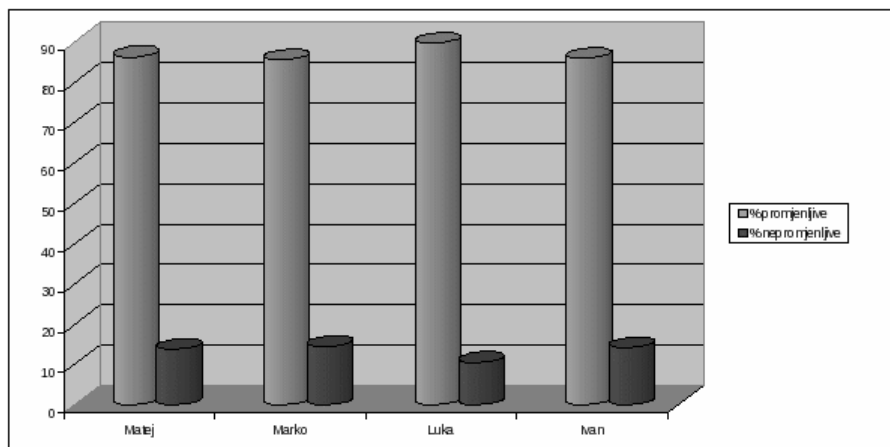
Grafikon 3: Udio promjenljivosti među pojavnicama u evanđeljima

Među natuknicama je još veća prevlast promjenljivih riječi prema nepromjenljivima. Raspon je promjenljivih natuknica nešto veći, tj. 3%, jer Luka ima 90%, a ostala tri evanđelja 86% promjenljivih riječi, ostalo su nepromjenljive. Ovdje se još jasnije vidi da nema općenite razlike između Ivana i sinoptičara, jer se izdvaja samo Lukino evanđelje.

Kategorija promjenljivosti prilično je ujednačena među evanđeljima i kod pojavnica i kod natuknica. No među natuknicama znatno je veća razlika između nepromjenljivih i promjenljivih riječi nego kod pojavnica: od sedamdesetak posto prema tridesetak među pojavnicama penje se do gotovo devedesetak prema desetak do četrnaestak, što se vidi u tablici 5, a još bolje kad se usporede grafikoni 3 i 4.

	Luka	Matej	Marko	Ivan
Broj promjenljivih riječi	2348	1921	1467	1277
Broj nepromjenljivih riječi	274	306	246	210
Ukupno	2622	2227	1713	1487
Udio promjenljivih riječi	89,55%	86,26%	85,60%	85,88%
Udio nepromjenljivih riječi	10,45%	13,74%	14,40%	14,12%
Ukupno	100%	100%	100%	100%

Tablica 5. Broj i udio natuknica promjenljivih riječi u evanđeljima

Grafikon 4: Udio promjenjivosti među natuknicama u evanđeljima

2.3. Kategorija samoznačnosti

Samoznačnih pojavnica u Matejevu evanđelju ima 10 057, u Markovu 6 138, u Lukinu 10 530, a u Ivanovu 7 219. Samoznačnih je natuknica u Matejevu evanđelju 2 115, u Markovu 1 599, u Lukinu 2 481, a u Ivanovu 1 247.

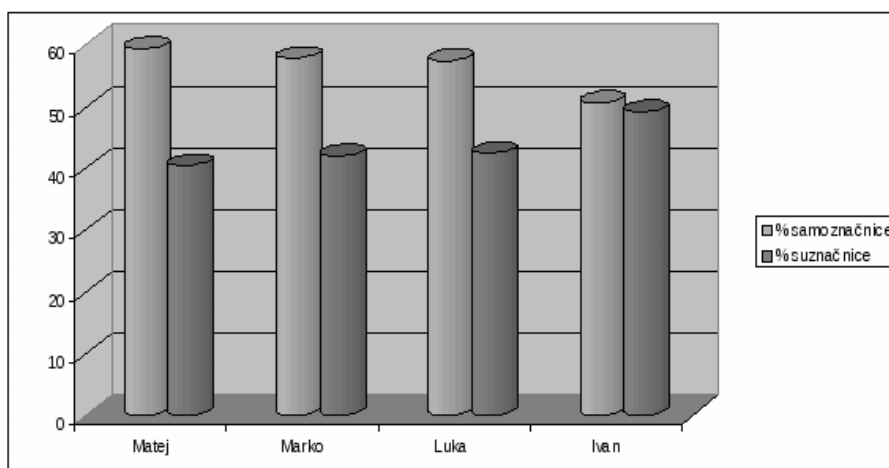
Suznačnih pojavnica u Matejevu evanđelju ima 6 848, u Markovu 4 457, u Lukinu 7 794, a u Ivanovu 7 007. Suznačnih natuknica u Matejevu evanđelju ima 112, u Markovu 114, u Lukinu 141, a u Ivanovu 240. U tablici 6 navedeni su brojevi samoznačnih i suznačnih pojavnica, udio prikazuje i grafikon 5.

	Luka	Matej	Marko	Ivan
Broj samoznačnih riječi	10530	10057	6138	7219
Broj suznačnih riječi	7794	6848	4457	7007
Ukupno	18324	16905	10595	14226
Udio samoznačnih riječi	57,50%	59,49%	57,90%	50,75%
Udio suznačnih riječi	42,30%	40,51%	42,10%	49,25%
Ukupno	100%	100%	100%	100%

Tablica 6. Broj i udio samoznačnih i suznačnih pojavnica u evanđeljima

Kategorija samoznačnosti među pojavnicama vrlo je ujednačena kod sinoptičkih evanđelja. Sinoptičari imaju 58% (Luka, Marko) ili 59% (Matej) samoznačnih pojavnica te 41% (Matej) ili 42% (Luka, Marko) suznačnih

pojavnica. Drugim riječima, sinoptičari imaju šezdesetak posto samoznačnica prema četrdesetak posto suznačnica. Podjednak i znatno viši udio samoznačnosti među pojavnica u sinoptičkim evanđeljima nego kod Ivana pokazuje na njihovu veliku međusobnu sličnost.

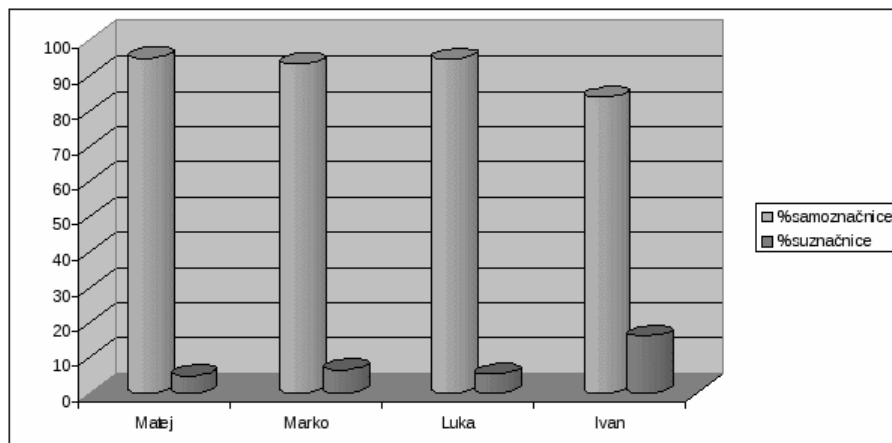
Grafikon 5: Udio samoznačnosti među pojavnica evanđelja

Ivanovo evanđelje uočljivo je različito, to se vidi već iz činjenice da Ivan ima više suznačnica od Mateja, koji je dulji od njega za 2679 pojavnica. Ivan ima 51% samoznačnih, a 49% suznačnih pojavnica, što znači da ima podjednak udio samoznačnih i suznačnih pojavnica. Tekst s većim brojem samoznačnica leksički je zahtjevniji pa je sukladno tomu Ivanovo evanđelje jednostavnije i manje leksički zahtjevno.

U tablici 7 navedeni su brojevi i udio samoznačnih i suznačnih natuknica, dok njihov udio u evanđeljima prikazuje i grafikon 6.

	Luka	Matej	Marko	Ivan
Broj samoznačnih riječi	2481	2115	1599	1247
Broj suznačnih riječi	141	112	114	240
Ukupno	2622	2227	1713	1487
Udio samoznačnih riječi	94,60%	94,97%	93,30%	83,86%
Udio suznačnih riječi	5,40%	5,03%	6,70%	16,14%
Ukupno	100%	100%	100%	100%

Tablica 7. Broj i udio suznačnih i samoznačnih natuknica u evanđeljima

Grafikon 6: Udio samoznačnosti među natuknicama evanđelja

Udio samoznačnosti među natuknicama u evanđeljima znatno se razlikuje od njegova udjela među pojavnica. Među natuknicama je kudikamo zastupljenija samoznačnost, od 33% do 37% više.

Među natuknicama je kategorija samoznačnosti vrlo ujednačena kod sinoptičkih evanđelja, oni imaju 95% (Luka, Matej) ili 93% (Marko) samoznačnih natuknica, što znači da imaju 5% (Luka, Matej) ili 7% (Marko) suznačnih natuknica. Ivanovo evanđelje i tu je uočljivo različito. Među natuknicama Ivan ima više suznačnica od svih sinoptičara, više nego dvostruko od Marka i Mateja, od kojih svaki ima više natuknica od njega. Nasuprot njima, Ivan ima 84% samoznačnih, a 16% suznačnih natuknica. Drugim riječima, Ivan ima dva i pol do tri puta više suznačnih natuknica nego sinoptičari.

2.4. Udio promjenljivih i samoznačnih riječi u tekstovima

Nije poznato koliki je uobičajeni udio samoznačnih riječi u prosječnome tekstu u odnosu na suznačne, niti koliko je promjenljivih u odnosu na nepromjenljive. No poznat je udio različitih vrsta riječi u 2000 i 4000 najčešćih riječi prema Hrvatskomu čestotnomu rječniku (Moguš, Bratanić i Tadić 1999), kraće *Čestotniku*, i evanđeljima kojima se bavio ovaj rad. Za ovaj rad izračunati su udjeli samoznačnih i promjenljivih najčešćih riječi (Cvikić 2000) prema građi Čestotnika.

Budući da je ta usporedna građa Čestotnika sastavljena od najčešćih natuknica, dok rijetkih nema, a u građu svakoga od kanonskih evanđelja

uključene su sve, dakle i rijetke riječi, nije se očekivala velika sličnost. Usporedba vrsta riječi Matejeva evanđelja (Tomašić 2011, 2012) pokazala je da se jako razlikuju udjeli glagola i imenica: glagola je znatno manje među najčešćim natuknicama Čestotnika nego u Matejevu evanđelju (20% ili 22% prema 35% u Matejevu evanđelju), a imenica je znatno više u Čestotniku nego u Matejevu evanđelju (47% u Čestotniku prema 34% u Mateja). Stoga može iznenaditi da su istraživane dvije kategorije tako slične u najčešćih dvije tisuće i četiri tisuće riječi Čestotnika i proučavana četiri evanđelja, koji imaju otprilike od tisuću i petsto natuknica do dvije tisuće i šesto, što se pokazuje u tablici 8.

	Čestotnik 2000	Čestotnik 4000	Luka 2622	Matej 2227	Marko 1713	Ivan 1487
Promjenljive riječi	86,00%	88,59%	89,55%	86,26%	85,60%	85,88%
Nepromjen- ljive riječi	14,00%	11,41%	10,45%	13,74%	14,40%	14,12%
Samoznačne riječi	94,25%	96,45%	94,60%	94,97%	93,30%	83,86%
Suznačne riječi	5,75%	3,55%	5,40%	5,03%	6,70%	16,14%

Tablica 8. Udio promjenljivih i samoznačnih riječi u tekstovima

Manja je građa (2000 natuknica) u promjenljivosti posve jednaka trima evanđeljima — 86 prema 14%, dok veća građa (4000 natuknica) ima 89 posto (88,59%) promjenljivih prema 11 posto (11,41%) nepromjenljivih. Kategorija promjenljivih riječi u većoj građi pokazuje se blago raznolikom u rasponu od 4%, dok je manja podjednaka u Čestotniku (2000) i evanđeljima. U 4000 riječi Čestotnika za 3% više je riječi nego u Mateja, Marka i Ivana, ali manje za 1% nego u Luke. Dakle, najveći udio promjenljivih riječi ima Lukino evanđelje 90%, pa najčešće riječi u Čestotniku 89%, pa Markovo evanđelje ima 87%, a Matejevo i Ivanovo evanđelje imaju 86%.

Kategorija samoznačnosti vrlo je slična u Čestotniku i u sinoptičkim evanđeljima, ali se Ivanovo razlikuje. U manjoj građi Čestotnika (2000) samoznačnice imaju udio 94%, a suznačnice 6%, dok sinoptička evanđelja imaju za jedan posto više ili manje: Matej i Luka imaju 95%, a Marko 93%. Kako Ivan ima 84% samoznačnica, on ih ima 10% manje od Čestotnika. U većoj građi (4000) Čestotnika najčešće riječi imaju oko 96% samoznačnica i 4% suznačnica, Matej i Luka imaju 1% manje, a Marko 3%, što je razlika u rasponu od 3%. Tada Ivanovo evanđelje ima čak za 12% manje samoznačnica od Čestotnika, što je uočljivo niži udio.

Kao što se vidi, većina je dosadašnjih usporedba pokazala odudaranje Ivanova evanđelja od sinoptičkih, ali su izrazitije one koje pokazuju zna-

čenjska obilježja. Posljednja usporedba pokazala je gotovo podudarnost sinoptičkih evanđelja i Čestotnika u obje kategorije vrsta riječi, dok Ivanovo evanđelje svojim odstupanjem u kategoriji samoznačnosti još jednom potvrđuje svoju osobitost. Ivanovo se evanđelje nije, međutim, isticalo, odnosno bitno razlikovalo po morfološkomu obilježju promjenljivosti.

3. Zaključak

Kanonska su se evanđelja pokazala jednostavnim tekstovima. U istraživanim kategorijama sinoptička su evanđelja slična građi najčešćih dvije i četiri tisuće riječi. Na morfološkoj se razini sva kanonska evanđelja ne razlikuju toliko — slična su po udjelu promjenljivih i nepromjenljivih riječi, razlika je nekoliko posto. I u pojavnicama i u natuknicama znatno je više promjenljivih riječi, više od dvostruko, no među pojavnicama ima sedamdesetak posto promjenljivih, a tridesetak posto nepromjenljivih riječi, dok među natuknicama udio promjenljivih riječi uvelike nadmašuje osamdeset posto. Na temelju ujednačenosti promjenljivosti u svim evanđeljima može se zaključiti da je promjenljivost kao morfološka kategorija rječnika prilično ujednačena. Čini se da vrlo malo ovisi o veličini građe.

U kategoriji samoznačnosti kanonska se evanđelja dijele na dvije skupine jer je ona pokazala veliku međusobnu sličnost sinoptičkih evanđelja i posebnost Ivanova. Među pojavnicama je odnos samoznačnih i suznačnih riječi bliži, ali je u običnijim tekstovima, kakvima su se pokazala sinoptička evanđelja, samoznačnica za petnaestak posto više od suznačnica. Međutim, u osebujnomu Ivanovu tek ih je dva posto više, što znači da su u njemu samoznačnice i suznačnice gotovo izjednačene po udjelu. Među natuknicama je razlika znatno uočljivija — samoznačnice su znatno zastupljenije nego suznačnice, ima ih više od osamdeset posto. No razlika između običnijih sinoptičkih evanđelja i osebujnijega Ivanova i tu je vidljiva, on ima desetak posto manje samoznačnih natuknica nego ostala evanđelja. To potvrđuje da je samoznačnost kao semantička kategorija rječnika ovisnija o tekstu.

Raščlambom rječnika kanonskih evanđelja potvrdile su se neke pretpostavke o promjenljivosti i samoznačnosti dosad istraženih dvaju evanđelja. Potvrdila se pretpostavka da je promjenljivosti kao morfološka kategorija leksika prilično ujednačena, dok je samoznačnost kao semantička kategorija više ovisna o vrsti teksta. U oba je slučaja prototipna kategorija, promjenljivost ili samoznačnost, zastupljenija u tekstu od one druge. Ova usporedba kanonskih evanđelja neka bude poticajem za detaljnija i dublja znanstvena istraživanja ove građe. Bilo bi dobro kad bi se budućim istraživanjima, posebno na izvornim hrvatskim tekstovima, provjerilo koliko i kako udjeli promatranih kategorija ovise o tekstu, a koje su kategorije prilično stalne.

4. Literatura

- Anić, V. (1998) *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb: Novi Liber.
- Babić, S. i dr. (1991) *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika: nacrti za gramatiku*, Zagreb: HAZU i Globus, 480–667 i 721–741.
- Barić, E. i sur. (2005) *Hrvatska gramatika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Baričević, V. (2008) *Jezična raščlamba Ivanova evanđelja*, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (diplomski rad).
- Baričević, V., Kekelj, M. (2009) Udio vrsta riječi u Ivanovu i Lukinu evanđelju, *LAHOR* 4/2, 8: 170–182.
- Brkić, M. (2010) *Poredbeni prikaz vrsta riječi u Markovu evanđelju*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (diplomski rad).
- Clines, D. i sur. (2000) *Enciklopedija Biblije*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Cvikić, L. (2000) *Zastupljenost vrsta riječi prema Hrvatskome čestotnome rječniku*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (diplomski rad).
- Duda, B., Fućak, J. (1968) *Evanđelje po Mateju*, u *Biblija On-Line*, Kršćanska sadašnjost, mrežna stranica: (www.ks.hr/biblija.php) (računalna verzija WINDOWS 2002).
- Fuček, M. (2005) *Čestotni odnosi među kategorijama imeničkih riječi u Bibliji*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (diplomski rad).
- Jelaska, Z. i sur. (2005) *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Jelaska, Z. (2010) Dvojčane podjele vrsta riječi: samoznačnost i promjenljivost, u Badurina, L., Mihaljević, V. (ur.) *Jezična skladnja — zbornik o šezdesetogodišnjici prof. dr. Ive Pranjkovića*, Visoko — Zagreb: Udruga đaka Franjevačke klasične gimnazije.
- Jelaska, Z., Kekelj, M., Baričević, V. (2011) Čestotna obilježja imenica Ivanova i Lukina evanđelja, u Turk, M., Opašić, M. (ur.) *Zbornik V. slavističkoga kongresa*, Rijeka.
- Kekelj, M. (2009) *Jezična raščlamba Lukina evanđelja*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (diplomski rad).
- Marković, I. (2012) *Uvod u jezičnu morfologiju*, Zagreb: Disput.
- Moguš, M., Bratanić, M., Tadić, M. (1999) *Hrvatski čestotni rječnik*, Zagreb: Školska knjiga.
- Tomašić, A. (2011) *Jezična raščlamba Matejeva evanđelja i usporedba riječi kanonskih evanđelja*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (diplomski rad).
- Tomašić, A. (2012) Kategorije roda, broja, padeža i sklondibe među imenicama Matejeva evanđelja, *Lahor* 13 (u tisku).

The frequency of parts of Speech in Canonical Gospels

This paper explores the frequency of some lexical categories in the four canonical Gospels in the Duda, Fućak translation of the New Testament (The Jerusalem Bible, online version by M. Essert 2002). The ten traditional parts of speech are analyzed as tokens and as lemmas. The number

and percentage of lexical vs. grammatical and flective vs. non-flective words are calculated and compared. The percentage of all those categories is compared to the percentage of the most common 2 000 and 4 000 words (lemmas) in Croatian. Verbs make from 24% tokens in John to 27% in Mark, nouns from 19% tokens in Mark and John to 21% in Matthew, pronouns from 19% tokens in Mark and Matthew to 24% in John, adjectives from 3% tokens in John to 5% tokens in Mark, Luke and Matthew. Lemmas show a different picture: verbs make from 33% in John to 36% in Luke and Mark, nouns from 30% in John to 34% in Matthew, adjectives from 8% in John to 17% in Luke, pronouns from 2% in Matthew, and Luke to 11% in John. The percentage of flective vs. non-flective tokens is similar in all gospels (70% in John and Mark, 71% in Matthew, 72% in Luke). The percentage of flective vs. non-flective lemmas is similar among lemmas of all gospels as well, and also between the gospels and the most common Croatian words (86% in John, Mark, Matthew and 2 000 most common words, 89% in 4 000 most common words, 90% in Luke). However, the percentage between lexical and non-lexical words is more dependent on text style. The percentage of lexical tokens is similar between synoptics (58% in Luke and Mark, 59% in Matthew), while in John it is noticeably lower, only 51%. The percentage of lexical lemmas is similar between synoptics and the most common Croatian words (93% in Mark and the most common 2 000 Croatian words, 95% in Matthew, Luke and the 4 000 most common Croatian words), while in John there are only 84% of lexical lemmas. The results show that the vocabulary of all gospels is very simple: out of all tokens there are 13,17% lemmas in Matthew, 14,31% in Luke, 16,18% in Mark and 10,45% in John. However, the Gospel of John is more simple in those two features than synoptic gospels as it has only 1 487 (10%) different words (lemmas) in all, 14 226 tokens and only 7 219 (84%) lexical words in all tokens, while the synoptics and the most common Croatian words have around 95%.

Key words: Bible, canonical gospels, Croatian translation, quantitative linguistics

Ključne riječi: Biblija, kanonska evanđelja, hrvatski prijevod, kvantitativna lingvistika